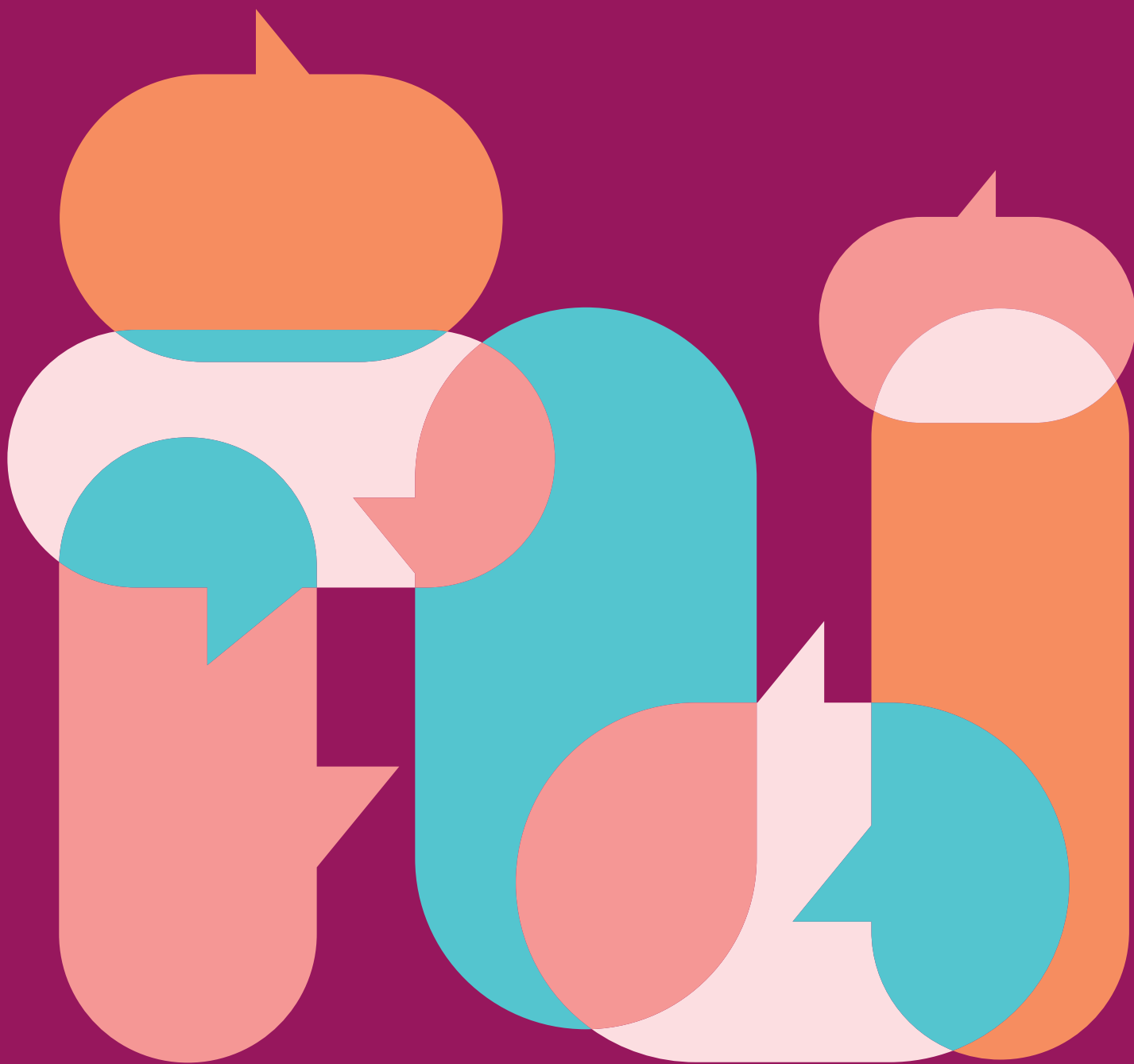


Sörmland berättar

Lärdomar från en experimentverkstad
för litteraturutveckling



Irène Karlbom Häll



Biblioteksutveckling
Sörmland

Innehåll

Sammanfattning av hela projektet och medskick inför den närmaste framtiden 2021	4
Upplägg	4
Bakgrund	4
Ansvariga	5
Projektår 1 – 2018	6
Estradpoesi och berättande	7
Poetry Slam som dörröppnare	7
Kommunikation	8
Tidskrift gick inte!	8
Kompetensutveckling	8
Fler som håller skriv- och berättarkurser	8
Mångspråk och nationella minoritetsspråk	8
Litterära Språkvänner	8
Sverigefinsk barnbok	9
Arbete med regionala författare	10
Sörmländska berättare i P4 Sörmland	10
Utställartorg	10
Sörmlandsbokhyllan och från A till Ö	10
Slutsatser och lärdomar från projektår 1	11
Projektår 2 – 2019	12
Estradpoesi och berättande	13
Poetry Slam år 2	13
Berättarkvällar	13
Kompetensutveckling år 2	13
Kommunikation	13
Mer och mer Facebook	13
Mångspråk och nationella minoritetsspråk	13
Litterära språkvänner år 2	13
Lakritspipor och korvsoppa	14

Arbete med regionala författare	15
Sörmländska berättare i P4 Sörmland	15
Hjälp att söka stipendier	15
Sörmlandsbokhyllan och från A till Ö	15
Talangutveckling	15
Sommarförfattarskola	15
Mer Skapande Skola	16
Poesigympa	17
Slutsatser och lärdomar från projektår 2	18
 Projektår 3 – 2020	 20
Estradpoesi och berättande	21
Poetry Slam	21
Sagornas skog	22
Kompetensutveckling	22
Mångspråk och nationella minoritetsspråk	22
Litterära språkvänner	22
Lakritspipor och korvsoppa	22
Kommunikation	22
Sociala medier och digitala kanaler	22
Talangutveckling	23
Ung antologi	23
Platsens författare	24
Arbete med regionala författare	24
Sörmländska berättare i P4 Sörmland	24
Poesigympa	24
Slutsatser och lärdomar från projektår 3	25
 Mer läsning om Sörmland berättar	 26

Sammanfattning av hela projektet och medskick inför den närmaste framtiden 2021

Sörmland är en kulturellt rätt varierad region med en kulturtät zon i nordost och ett relativt stort antal författare på olika nivåer av professionalism och på flera språk spridda över regionen. Några av de mest etablerade bor delvis i Stockholm, men har ändå stark anknytning till Sörmland. En hel del av dem har också pedagogisk erfarenhet och intresse vilket är intressant. En sak som fattas för att stärka Sörmland som en region med ett eget och starkt litteraturliv är en hållbar infrastruktur för att fånga upp unga talanger och uppmuntra fortsatt litterär verksamhet och utveckling. Här behöver man mobilisera Kulturskolan, Folkhögskolorna och även bibliotek och skolbibliotek på olika sätt.

Det finns också ganska många lokala förlag och litterära initiativ att stötta, att samarbeta med och koppla samman. Det finns flera framgångsrika barn- och ungdomsboksförfattare i Sörmland, och även serieskapare och dito förlag.

Vad projektet kan lämna vidare förutom erfarenheter från tre års projektarbete och experimentverkstad är ett aktualiserat Sörmlandsbibliotek och kunskap om vilka litterära aktörer som är verksamma i regionen, men

det är kunskaper som hela tiden måste förnyas och detta förnyande måste alltid vara en del av litteraturutvecklingen.

UPPLÄGG

Denna redovisning berättar i kronologisk ordning om aktiviteter inom det litteraturfrämjande projektet med namnet Sörmland berättar, år för år. Det stora projektet Sörmland berättar har haft ett flertal mindre delprojekt under sina vingar. De flesta delprojekten löper över flera år och har fått egna projektnamn.

Vi börjar med bakgrunden till projektet och fortsätter med en översiktlig beskrivning som följer ett antal delprojekt år för år. Det har även gjorts en extern utvärdering av konsulter från SWECO, samt två artiklar om delprojektet Litterära Språkvänner, av Anna Enbom och Wafai Layla. De finns tillgängliga på regionsormland.se/litteraturutveckling. Där finns även länk till bland annat bloggar av deltagare i sommarförfattarskolan, som var ett annat delprojekt inom Sörmland berättar.

BAKGRUND

En kartläggning av det litterära Sörmland från Länsbibliotek Sörmland (nuvarande

Biblioteksutveckling Sörmland) år 2015 pekade mot att litteraturen var ett område som behövde regionala stärkande insatser. Syftet med projektet var att utforska vilka dessa insatser skulle kunna vara i Sörmland. Det togs beslut i den regionala kulturplanen om att testa några olika idéer för att främja litteraturen och det skulle göras i projektform. Projektet fick namnet Sörmland berättar och en ansökan skickades in till Kulturrådet 2015 om medel till ett flerårigt läs- och litteraturfrämjande projekt med mål att inrätta en permanent funktion för litteraturutveckling, och ett underlag för att bättre kunna utforma densamma.

En projektledare, Irène Karlbom Häll, anställdes, och projektet startade formellt den sjätte november 2017. Projektplanen skrevs om, då ganska lång tid gått sen den skrevs, vilket gjorde att en del tänkta samarbetspartners fallit bort med mera förändringar. Generellt för projektperioden gällde att de tre prioriterade målgrupperna "Mångspråk", "barn och unga" och "professionella författare" fick uppmärksamhet under hela perioden, istället för att få "varsitt" år, vilket gjorde att projekten fick längre tid på sig att utvecklas. Eftersom projektet handlade

om ett utforskande innehöll det en stor mängd delprojekt där aktiviteter testades men där framgångsrika delprojekt som regel pausades snarare än upprepades, för att istället ge tid och resurser till nya experiment. Extra verksamhetsmedel för dessa delprojekt första året, tillfördes från Landstinget Sörmland (idag Region Sörmland).

ANSVARIGA

Projektledaren Irène Karlbom Häll hade med sig en bakgrund som på många sätt kom att sätta prägel på projektet, studier i litteraturvetenskap och projektledning, erfarenhet av Poetry Slam och muntligt berättande, arbete i mångkulturella områden, som kommunal tjänsteman och fritidspolitiker och journalistik, I projektgruppen ingick även Ann Catrine Eriksson, biblioteksutvecklare och kommunikatören Maria Norkvist, båda med många års anställning på Biblioteksutveckling. Det blev en grupp som kunde förnya och förankra samtidigt. Även Biblioteksutvecklings övriga medarbetare blev periodvis involverade i arbetet. Chef och huvudansvarig var Charlotte Åstrand ungefär halva tiden, därefter Hanna Rasmussen.

Projektår 1

2018

Här redovisas delprojekten Estradpoesi och berättande, Kommunikation, Kompetensutveckling, Mångspråk och nationella minoritetsspråk och Regionala författare under projektår ett.

ESTRADPOESI OCH BERÄTTANDE

Poetry Slam som dörröppnare

Poetry Slam-tävlingar i samarbete med fyra kommuner användes som ett sätt att nå ut i regionen och etablera kontakter med aktiva skapande personer och arrangörer. Poetry Slam är ett format för att tävla i muntlig poesi eller spoken word. En del tror att det är en ungdomlig genre, men det är ett system, en regelbok som kan rymma alla genrer. Dikterna kan låta på alla möjliga sätt – och gör det. Enda kravet är ett de är egenhändigt skrivna och tar max tre minuter. Poetry Slam har traditionellt attraherat unga och invandrare på väg in i språket. Det har också varit en plantskola för författare och estradörer.



MC (Master of Ceremonies) läser upp reglerna i Poetry Slam för tävlande poeter i Nyköping. Foto: Irène Karlbom Häll

En regional säsong genomfördes i början av 2018 med sex tävlingar på fyra orter. 20–30 poeter deltog på tre språk (svenska, engelska och arabiska). En länsfinal på teatern i Nyköping drog ett sjuttiototal i publiken och fyra poeter deltog i SM. Projektet ledde också genast till att Nyköping instiftade en egen Poetry Slam-tävling "Library Prize".



Mustafa Kablawi hade åkt från Oxelösund för att vara med i den första tävlingen. Foto: Irène Karlbom Häll



Deltagare på den första kompetensutvecklingen i skrivpedagogik och berättarpedagogik på Åsa Folkhögskola. När kursen var klar hade deltagarna ett år på sig att omsätta sina kunskaper i handling. Foto: Irène Karlboom Häll

KOMMUNIKATION

En blogg (sormlandberattar.com), en Facebooksida och ett Instagramkonto startade i projektets namn. Projektet fick sin egen logga och en egen grafisk profil.

Tidskrift gick inte!

Ett planerat projekt blev inte av. En lokal litterär tidskrift som skulle utgöra en slags stomme för projektet. Den idén stupade på att Kulturrådet (KUR) inte tillät tidskrifter i andra projekt som hade KUR-finansiering eftersom det skulle kunna anses kringgå deras egna regler för bidrag till just kulturtidskrifter.

KOMPETENSUTVECKLING

Fler som håller skriv- och berättarkurser

Två dagars kompetensutveckling i skriv- och berättarpedagogik med internat genomfördes i september 2018. Kursen var gratis mot att deltagarna genomförde och redovisade arrangemang på sina arbetsplatser. 14 deltagare fick lära sig grunderna för att hålla skrivarcirklar, berättarcafeer och Poetry Slam. De flesta hade också nytta av utbildningen i sin verksamhet och redovisade aktiviteter efter ett år, flera av dem för barn och unga, några som en del av språkcaféverksamhet.

MÅNGSPRÅK OCH NATIONELLA MINORITETSSPRÅK.

Litterära Språkvänner

Tanken med projektet Litterära Språkvänner var att sammanföra skrivande personer med svenska som förstaspråk och personer med annat förstaspråk, för att överätta och framföra varandras verk. Resultatet första året redovisades sedan i en teaterföreställning och på film. Detta delprojekt skedde i samarbete med framförallt KVISK (ett projekt som hjälpte utländska kulturarbetare etableras i Sverige) i Sörmland.

”En del medverkande tog spontant kontakter och började översätta varandra”

De svenskspråkiga deltagarna rektyterades detta första år främst från Poetry Slam och hade samma driv att etablera sig och vilja att samarbeta som de nyanlända poeterna. Men det blev inte riktigt den tänkta uppdelningen i par. Snarare blev de en mer flytande grupp där

kärntruppen samarbetade med varandra i olika, och till det kom en yttre krets som medverkade i en del uppläsningar men lade mindre tid.

Litterära språkvänner inleddes med en serie uppläsningar hösten 2018. En del medverkande tog spontant kontakter och började översätta varandra, och de blev kvar i nästa fas, en poesiteaterpjäs som började repeteras 2019 med regi av Teater Sörmland. Den icke- svenskspråkiga delen utgjordes helt av arabisktalande från Syrien.

Den prydliga uppdelningen i svenskar/ arabisktalande flöt ihop efterhand när en av de svenska deltagarna blev alltmer intresserad av att skriva direkt på arabiska, samtidigt som en del av de arabisktalande poeterna å sin sida blev allt bättre på svenska och även de började översätta sig själva... Flera av dem medverkade också i Länsstyrelsens fornvandringar i Eskilstuna, Nyköping och Flen, även med specialskrivna dikter och på flera språk. Se även artiklarna "Vi får ett band även om vi inte förstår varandra" Författare med olika modersmål har lagt sina dikter i varandras händer" av Anna Enbom och "Kom, låt oss lämna denna storhet!" av Wafai Layla. Båda på regionosormland.se/litteraturutveckling



Äldre sverigefinnar på samlingsplatsen "Finnstugan" i Eskilstuna berättade om sin första tid i Sverige, och berättelserna blev sen en barnbok på finska och svenska. Foto: Irène Karlbom Häll

Sverigefinsk barnbok

Detta delprojekt som dök upp spontant och omformades för att passa Sörmland berättars mål. Det kom upp som en förfrågan från Oxelösund, och en grupp finska seniorer som gärna ville få ut sina berättelser i en antologi. Att bara nedteckna kändes inte riktigt litteraturfrämjande och projektet kom med en motfråga: Kan man inte göra det i form av en barnbok istället? Illustrerad och tvåspråkig, en självständig historia med inspiration från de äldres berättelser? Initiativtagarna i Oxelösund tyckte det var en bra idé. Ytterligare två kommuner anslöt sig, pengar kom in från en



Wafai Layla och Anna Enbom repeterar poesiföreställningen Städer av rädsla och glädje. De två gjorde senare även en kortare gemensam föreställning – Kärlek och Asyl. Foto: Irène Karlbom Häll



Astrid Joelsson kompas av Obada Berkdar vid en läsning på biblioteket i Vingåker. Poesix4 var en slags förberedelse inför projektet Litterära Språkvänner. Foto: Irène Karlbom Häll

rad håll och en författare och en illustratör rekryterades för uppdraget. Vi lade då vikt vid att de två själva skulle vara sverigefinnar med stark förståelse och relation till materialet. De mötte seniorerna, anteckande och tecknade under en snabb turné september 2018. Men att få fram en färdig bok skulle ta tid och delprojektet fortsatte under år två.



Hans Gunnarsson var en av de första sörmlandsförfattarna som presenterades i Sörmländska berättare i P4 Sörmland. Irène Karlbom Häll var också med och berättade om projektet. Foto: Sveriges Radio P4 Sörmland

ARBETE MED REGIONALA FÖRFATTARE

Sörmländska berättare i P4 Sörmland

En förteckning över sörmländska författare hade gjorts i samband med en litterär kartläggning några år tidigare. Projektledaren började systematiskt skaffa och läsa in sig på regionalt verksamma författare för att sedan gå vidare och etablera en personlig kontakt.

I samma veva hörde Sveriges Radio P4 Sörmland av sig och ville ha en boktipsande bibliotekarie. Återigen kom projektet med ett motförslag – kanske en författare istället? Eller flera? Och så kan de prata om sig själva också?

Resultatet blev "Sörmländska berättare", en serie radioinslag där författare och muntliga berättare intervjuades varannan till var tredje vecka. Serien kom att fortsätta i stort sett under hela projektets längd, fyra säsonger. Boktipsandet fasades snabbt ut och författarna fick fokusera på sig själva och sina verk. Radioserien blev en bra ingång till praktisk kontakt.

Utställartorg

Ett annat sätt att samla sörmländska författare på flera nivåer blev att anordna utställartorg. Det första genomfördes oktober 2018 i samband med Litteraturfesten i Mariefred, och drog bortåt 25 författare, som även presenterade sig själva från scen.

Författarna, som till cirka 80% var egenutgivna, sålde uselt men uppskattade mötet. Författarnas julmarknad genomfördes samma år på Eskilstuna stadsmuseum, enligt liknande koncept men med lite större framgång vad gäller försäljningen. Alla var ändå eniga om att det var de kollegiala mötena som var den största behållningen.



Barnboks-författaren Cecilia Rojek presenterar sina två första barnböcker på Utställartorget i Mariefred. Foto: Irène Karlbom Häll

Sörmlandsbokhyllan och från A till Ö

Sörmland berättar köpte regelbundet in nytvåkivna och äldre böcker till en Sörmlandsbokhylla. Tanken bakom Sörmlandsbokhyllan var att skapa ett enkelt fysiskt referensbibliotek över aktiva författare i regionen, för att ha till hands och snabbt kunna få en överblick. En sideeffekt blev att hyllan i sig skapade kontakt. Projektledaren kunde ha hyllan "som ursäkt" för att höra av sig till, för projektet, nya författare och köpa in en bok av dem. De fotades vid överlämningen och bilderna spreds på sociala medier.

Slutsatser och lärdomar från projektår 1

Sammanfattningsvis ägnades projektets första år åt att etablera kontakter genom praktiskt arbete och igångsättande av konkreta delprojekt. Tanken var att vaska fram de individer och aktörer i regionen som själva ville haka på utvecklingsarbete och var beredda att lägga tid och energi. Det projektet sökte var regionala kontakter med eget driv, och fann att projekt som initierats av andra och därefter justerats till de egna målen, som den sverigefinska barnboken och Sörmländska berättare i radion, hörde till de mest framgångsrika.

Sörmland berättar gjorde sig under året ett namn, men många, främst inom folkbibliotekssektorn undrade också varför det inte kommit "erbjudanden" till biblioteken av den typ man var van att få från projektägaren Biblioteksutveckling Sörmland. De fanns, men var inte utformade på det sätt man var van vid. Biblioteksutveckling Sörmland kunde kanske varit tydligare i att berätta att Sörmland berättar genomförs som en del av det litteraturfrämjande uppdraget, inte som en del av uppdraget regional biblioteksverksamhet.

Arbete med barn och unga fick relativt liten del av kakan under detta första år, men undantag för att många av de som fick kompetensutveckling var barn- och ungdomsbibliotekarier, skolbibliotekarier och svensklärare, samt att den sverigefinska boken var en barnbok för 7-10-åringar.

Projektår 2

2019

Nu var hjulen igång och snurrade på. Samtliga delprojekt ur år 1 Estradpoesi och berättande, Kommunikation, Kompetensutveckling, Mångspråk/Minoriteter och Regionala författare fortsatte under år 2 och en del nya tillkom, nämligen Talangutveckling och Poesigympa.

ESTRADPOESI OCH BERÄTTANDE

Poetry Slam år 2

Planen var att de nyutbildade MC-arna efter år ett skulle genomföra tävlingarna självständigt i kommunerna. Det visade sig inte vara realistiskt, det tar mer än ett år att etablera något nytt på en ort. Dock livesändes finalen som ett av de första arrangemang som projektet spred digitalt. Då anade ingen vad som skulle komma året efter... Hela sju poeter åkte dock och tävlade i Svenska Mästerskapen i Poetry Slam, ett lag på fyra, två individuella och ett teampiece-lag.¹

Berättarkvällar

Ett antal berättarkvällar genomfördes i Flen i samarbete med The Culture House.

KOMPETENSUTVECKLING ÅR 2

Resultatet av insatserna år ett redovisades. De deltagare som kom från folkbiblioteken hade alla genomfört arrangemang i form av skrivarkurser, berättarkvällar och i något fall Poetry Slam. Populärast var skrivarkurserna för vuxna och barn och det efterlystes fler fortbildningar inom det.

KOMMUNIKATION

Mer och mer Facebook

Projektbloggen blev allt mer summarisk i takt med att Facebooksidan blomstrade och fick fler följare. Den senare nådde fler och hade

en eventfunktion där saker kunde delas vidare exponentiellt, vilket gjorde att kommunikationen mer och mer flyttades dit. Facebook spelar en stor roll för arabisktalande i exil, och event med Litterära Språkvänner kunde få enorma mängder visningar då de medverkande spred inlägg om sig själva till vänner i diasporan runt världen. Allt fler event började också livesändas för att kunna nå intresserade i hela regionen, ja hela landet. Bloggen blev mer och mer som ett arkiv men följdes fortfarande av framförallt andra litteraturutvecklare med flera strategiskt verksamma i länet.

*”Allt fler event började
också livesändas för att
kunna nå intresserade
i hela regionen,
ja hela landet.”*

MÅNGSPRÅK OCH NATIONELLA MINORITETSSPRÅK

Litterära språkvänner år 2

Efter första årets kreativa och dynamiska grupp med en blandning av proffs och amatörer valde projektet en helt annorlunda andra grupp

¹ Teampiece = gruppframträdande.

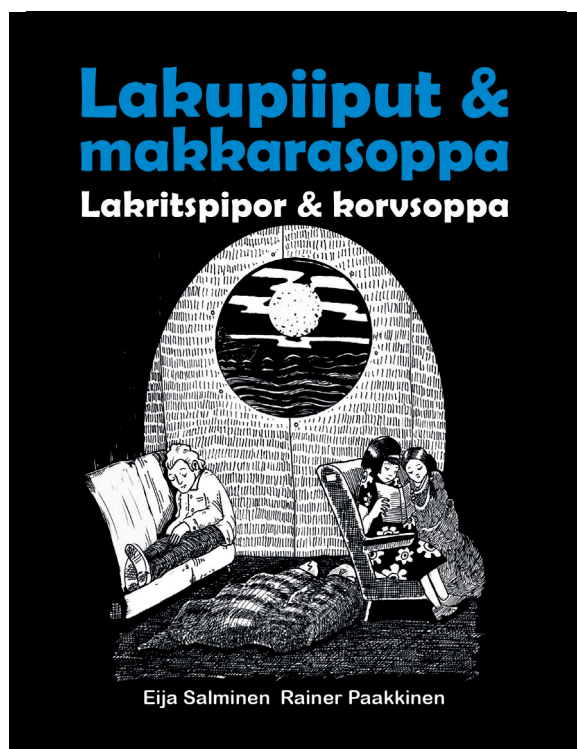


Lukman Mahmoud, Anna Enbom, Dilsha Yūsūf och Erik Bergqvist blev den andra "generationen" Litterära Språkvänner, här i Nyköping i samband med LitterArt. Foto: Irène Karlbom Häll

bestående av professionella, mer centrallyriskt inriktade poeter. Samtliga deltagare hade denna gång stor erfarenhet av översättande på en professionell nivå. Det fanns en konflikt mellan att vilja ha fullt professionella översättningar som man slapp "skämmas för" och ändå nå en stor egen delaktighet och fördjupad kontakt. En professionell översättare fick mer och mer uppdrag, texterna kom fram snabbt och till allmän belåtenhet men samarbetet mellan poeterna själva stannade på ett artighetsstadium. Det blev ingen fortsättning i stil med första årets poesiteater, däremot blandades detta projekt i de andra genom att flera av de medverkande blev gästpoeter på Poetry Slam, Internationella kvinnodagen med flera evenemang. Fler och fler fick höra att det fanns färdiga tvåspråkiga program och förfrågningar kom, men främst för grupp ett som var mer scenisk. Flera turnéer gjordes utanför regionen.

Lakritspipor och korvsoppa

Den sverigefinska barnboken brottades med att hitta rätt nivå i en fiktiv historia med dokumentär bakgrund. Projektet anlät en lektor som var till stor hjälp. Ett sverigefinskt förlag med verksamhet i Sörmland fick utgivningsuppdraget. Projektet finansierades med bidrag från Kulturrådet, regionen via en sverigefinsk förening och tre kommuners finskspråkiga förvaltningar. Förlaget lovade lagerhålla och sälja boken i minst två år. Det blev mycket arbete med korrektur – vilken



Omslaget till boken Lakritspipor & korvsoppa



Eija Salminen och Rainer Paakinen signerar böcker på Erkki-skolan. Det var den första av flera releaser av barnboken Lakritspipor och korvsoppa. Foto: Irène Karlbom Häll

finska skulle man använda, den formella i Finland, eller den sverigefinska varianten? I början var de flesta eniga om det senare, men efterhand som de såg texten i pränt började man rätta "felen". Och rätta tillbaka dem igen... Det blev många korrektur.

Till slut kom boken ut med titeln "Lakkupiiput ja makkarasoppa/Lakritspipor och korvsoppa", en titel som alla lustigt nog var eniga om, och som trillade på plats förvånansvärt snabbt. Boksläppet firades grundligt med fyra olika releaser för olika målgrupper och fick massiv

uppmärksamhet från sverigefinska medier. Efter en månad hade så många böcker sålts att författaren och illustratören kunde lyfta sina första royaltyutbetalningar. En kopia av boken i jätteformat byggdes till mässor och liknande och visades bland annat på det kulturpolitiska eventet Folk och Kultur 2019.



Johanna Jennische på P4 Sörmland fotar Cecilia Rojek efter intervjun, som var en av många i serien Sörmländska berättare. Foto: Irène Karlbom Häll

ARBETE MED REGIONALA FÖRFATTARE

Sörmländska berättare i P4 Sörmland

Radiointervjuerna med författare fortsatte under hela år 2. De mest kända författarna hade redan medverkat. Radion efterlyste större mångfald, gärna författare med annan bakgrund än svensk, vilket projektet definitivt kunde hjälpa till med.

Ännu en Författarnas julmarknad genomfördes, denna gång på Eskilstuna stadsbibliotek, med en liten scen för live-presentationer. Den fick ungefär samma uppslutning som året innan, ett tjugotal medverkande författare.

Hjälp att söka stipendier

Projektet uppmuntrade regionalt verksamma ordkonstnärer att söka Region Sörmlands kulturstipendium. Visst stöd i ansökan gavs till de som behövde och det hela resulterade i att fler ordkonstnärer (än året innan) sökte stipendium och ett av stipendierna gick till en sökande inom området ordkonst.

Sörmlandsbokhyllan och från A till Ö

Bokhyllan fortsatte att fyllas och ledde så småningom till en serie digitala författarpresentationer av regionala författare i alfabetisk ordning som delades på Facebook och Instagram, och sparades på Biblioteksutveckling Sörmlands YouTube-kanal.

TALANGUTVECKLING

Sommarförfattarskola

En utmaning för projektet var att nå unga med skrivintresse. Flera planerade delprojekt för just unga ledde inte framåt. Projektet saknade tillräckligt stort och aktuellt kontaktnät in i skolvärlden. Biblioteksutvecklings nätverk omfattade skolbibliotekarier och barn-och



De unga på sommarförfattarskolan lagade maten själva i matlag, vilket var uppskattat. Foto: Irène Karlbom Häll



Vackra dagar kunde gruppen sitta ute. Här tillsammans med läraren och sörmlandsförfattaren Eva Stilling, som har lång erfarenhet av skrivpedagogik. Foto: Irène Karlbom Häll



Eget skrivande varvades med gemensamma övningar på sommarförfattarskolan i Nynäs. Foto: Irène Karlbom Häll

ungdomsbibliotekarier men inte lärare, och skrivande finns knappt inom Kulturskolan. Däremot är det ett av de vanligaste ämnena i Skapande Skola nationellt. Nätverket Ordkanon som förmedlar skriv och poesipedagoger, ofta från Poetry Slam-världen, nämner Sörmland som ett av sina mest bokande län.

Vi bestämde oss för att ändå anordna en veckas sommarförfattarskola. Vi gjorde vad vi kunde och drog i alla trådar vi kunde finna, igen och igen. Information riktad till unga om skickades till skolbibliotek och folkbibliotek, som i sin tur använde sina kanaler och skickade vidare information till skolan och gjorde reklam i biblioteket.

Projektet hittade till slut deltagare till en regional sommarförfattarskola. Fjorton ungdomar sökte, åtta valdes ut. De unga mötte tre etablerade sörmlandsförfattare och skrivpedagoger, Marie

Norin, Lars Hermansson och Eva Stilling, under fyra dagar i Nynäs augusti 2019. Lägre fick högt betyg av de deltagande ungdomarna, som också spontant fortsatte hålla kontakten sinsemellan och ha återträffar. Nu hade projektet etablerat kontakt med en grupp unga från olika kommuner med en sak gemensamt; en passion för att uttrycka sig med ord. Nu gällde det att inte släppa dem, och få kontakt med flera...

Mer Skapande Skola

En drive för fler Skapande skola-projekt var ett samarbete med regionens alla kulturkonsulenter med seminarier för både arrangörer och kulturarbetare samt en utbudsdag, där ett flertal ordkonstnärer medverkade. Tanken var både att få upp skolornas ögon för lokala kulturarbetare, och att få de lokala kulturarbetarna att förstå skolans värld och vad som krävdes för att de skulle kunna ta emot program och projekt.



Matiss Silins från nätverket Ordkanon föreläste om hur sörmländska kulturarbetare kan jobba med Skapande Skola. På dagen medverkade inte bara författare utan alla slags kulturarbetare, däribland Bereket Negasi som är konstnär verksam i Nyköping. Foto: Irène Karlbom Häll

POESIGYMPA

Ett delprojekt vid namn "Poesigympa" började försiktigt som en lös idé efter ett misslyckat försök att sälja in "Månadens poet" till de sörmländska folkbiblioteken. Månadens poet var ett erbjudande från sajten Örn och Kråkan/ Podpoesi som syftade till att biblioteken skulle betala för rätten att under en månad spela upp inspelad poesi och sätta upp skyltar med dikter av en viss samtidspoet, som då skulle kunna få

royalty-intäkter. I stort sett inga bibliotek i länet visade intresse, så vi avstod, men tanken var född. Vad fattades?

Idén med poesigympa var att förena pausgympa med poesilyssnande i ett koncept som liknade andra träningsformer. Idén utvecklades i samarbete med Region Sörmlands hälsoinspiratörer som var de första att prova. Ett fåtal pass togs fram och testades i mindre sällskap.

"Idén med poesigympa var att förena pausgympa med poesilyssnande i ett koncept som liknade andra träningsformer."

Slutsatser och lärdomar från projektår 2

Projektet gick in i en kärvar fas. Det uppstod konflikter som löstes och ledde till utveckling. Flera delprojekt lämnade den inledande "artighetsfasen" bakom sig. Frågor uppkom, som handlade om ägarskap och motivation.

Projektet deltog i möten med litteratur-utvecklingsfunktioner i andra regioner och kunde jämföra erfarenheter och dra lärdom från andra som arbetat litteraturfrämjande längre tid. I grunden handlade mycket om konflikten mellan autonomi och instrumentalism, begrepp som kan behöva förklaras. Litterära språkvänner var nämligen ett projekt som balanserade mellan autonomi och instrumentalism på ett sätt som skapade osäkerhet och av och till konflikter.

En autonom syn på kulturstöd utgår från att kulturskaparen har rätt till villkorslöst stöd för att utveckla sin konst ifred. Den förespråkas ofta av kulturarbetarnas egna organisationer och anses borga för hög kvalitet och demokrati. Ett exempel är stipendier och projektbidrag till projekt som söks av konstnärerna själva. De bedöms utifrån upphovspersonernas konstnärliga meriter snarare än utifrån förslagets innehåll. "Armlängds avstånd" är ett exempel på autonomi. Nackdelen kan vara att det uppstår strukturer som är omöjliga för outsiders att forcera, när konstnärer bedöms på grundval av "gamla meriter" och kollegers godkännande. Sörmländska berättare i P4 Sörmland kan på det sättet tas som exempel på ett projekt med hyfsad grad av autonomi, särskilt efter att boktipsandet försvann och det hela handlade enbart om författarna och deras verk.

En instrumentell syn innebär att man anlägger en samhällsnyttoaspekt på konst och snarare än att dela ut stipendier väljer att anlita konstnärerna i olika uppdrag som ska vara till gagn för ändamål utanför konstens egen sfär, det kan handla om allt från integration och minoriteter till hälsa, jämställdhet, miljö... En instrumentell syn kan vara till stor hjälp när man vill söka pengar till kulturprojekt men är sällan populär bland kulturarbetare, och mindre så ju mer etablerade de är. Många kulturarbetare upplever att de ständigt utnyttjas för "andras" syften och att dessa beställningsjobb inte resulterar i konstnärlig kvalitet utan snarare drar ned deras rykte och kan förstöra deras egentliga karriär. Andra, som står utanför etablissemangets innersta krets kan istället se instrumentella projekt som en chans att ta sig in och föreslår själva projekt med tänkt samhällsnytta. Poesigympa är ett projekt starkt präglad av ett instrumentellt tänkande, och svarar mot en nyttoaspekt långt från vad man vanligtvis associerar med poesi, träning. Samtidigt har det drag av autonomi. Samma gäller den sverigefinska barnboken, och till viss del även Litterära Språkvänner.

Talangutveckling är en gren inom litteraturfrämjande som balanserar de två förhållningssätten relativt bra, att undervisa/coacha/vara mentor åt begåvade unga är något många författare ändå accepterar som ett någotsånär anständigt extraknäck. Det handlar ofta om att använda den man redan är för att hjälpa någon annan att upptäcka sin egen röst, vilket är autonomi. Men inte bara. Talangutveckling ger avkastning på lång sikt och är instrumentellt så till vida att ett bra klimat för kulturarbetare leder till fler sådana, vilket är en prestigefaktor för en region, precis som byggnadsverk, naturområden, sevärdheter... Talangutveckling var ett fält vi upplevt att vi försummat mot slutet av år två. Vilket kom att prägla år tre. Men det fanns andra saker som präglade år tre ...

Projektår 3

2020

Det tredje året sammanföll med coronapandemin och ledde till en massiv övergång från liveevent till digitala sådana. Samtidigt hade mycket "satt sig" vad gällde kontaktnät och arbetssätt vilket underlättade mycket. Delprojekten Estradpoesi och berättande, Kompetensutveckling, Mångspråk och nationella minoritetsspråk, Kommunikation, Talangutveckling, Arbete med regionala författare och Poesigympa fortsatte.

ESTRADPOESI OCH BERÄTTANDE

Poetry Slam

Poetry Slam behövde trummas in bättre och tävlandet avdramatiseras genom fler tävlingar. Detta ledde till en stor satsning i Eskilstuna med sju deltävlingar i olika lokaler; pubar, caféer och bibliotek. Greppet tog skruv och allt fler poeter och besökare strömmade till. Allt livesändes nu i Facebook. När det såg som bäst ut kom

pandemin och flera tävlingar ställdes in. Den sista deltävlingen genomfördes i april, helt digitalt. Länsfinalen skedde dock live under och i samarbete med LitterArt i Nyköping sex månader senare, en blygsammare tillställning än de två första. Vinnaren tävlade från en skärm, vilket man kanske får ta som ett tecken på att alla börjat få kläm på tekniken.



Tredje året med Poetry Slam i Sörmland, och saker började lossna rejält. Sen kom pandemin. Anna Enbom medverkade i finalen via skärm och vann. Även Anna Bergfors kom med i Sörmlandslaget inför SM. Foto: Irène Karlborn Häll

Sagornas skog

Projektet följde och stöttade projektet Sagornas Skog som genomfördes i Eskilstuna i augusti med planen att inspirera andra kommuner att följa efter. Sagornas Skog drevs av Studieförbundet och lyckades med hjälp av pengar från Postkodlotteriet snabbt få ihop en sagovandring i Årby skogen med många aktörer och fullbokat.

KOMPETENSUTVECKLING

I början av januari genomfördes en andra kompetensutvecklingsdag med Lars Hermansson, nu med fokus helt på skrivpedagogik. Efter denna kurs hade minst två personer från varje kommun utbildat sig i ämnet "att hålla en skrivarkurs".



Efter en kompletteringsrunda med kurs i skrivande och skrivpedagogik med Lars Hermansson så hade vartenda bibliotek i Sörmland skickat medarbetare på kurs i att hålla skrivarcirklar. Foto: Irène Karlbom Häll

MÅNGSPRÅK OCH NATIONELLA MINORITETSSPRÅK

Litterära språkvänner

Den tredje "generationen" Litterära Språkvänner drevs rationellt genom att konsekvent anlita en och samma översättare åt båda håll vilket accepterades av alla inblandade. Fördelen var att det gick smidigt. Nackdelen var att språkvännernas kontakt med varandra blev väsentligt mindre och deras aktiva del i översättandet var liten. Filmer med framträdanden spelades in och lades ut i egna kanaler där de fick många visningar, fler än om de varit liveframträdanden. De erbjöds också till biblioteken i deras kanaler som en kompensation för uteblivna fysiska evenemang.

Projektet Litterära Språkvänner utvecklades mot slutet lite till av en artistförmedling där bibliotek

kunde boka tvåspråkiga arrangemang och få en samlad faktura samtidigt som de medverkande författarna slapp ha F-skatt och slapp förhandla enskilt. Några arrangörer som utnyttjade möjligheten hade hört talas om Litterära språkvänner genom projektets kontakter med andra läns litteraturutvecklarfunktioner. Turnéer gick till biblioteken i Finspång, i Hultsfred med omnejd, Svenska Kyrkan i Linköping och Eskilstuna kommuns digitala kulturarrangemang "Något till kaffet". En större turné i Småland fick i sista stund ersättas med ett digitalt framträdande, och sköts upp till våren 2021. Många deltagare har haft engagemang fristående från projektet och har då kunnat använda sina översättningar från projektet.



Tredje "generationen" Litterära Språkvänner hamnade framför en filmkamera istället för framför publik. Här Ola Husamou och Anna Bergfors. Foto: Irène Karlbom Häll

Lakritszipor och korvsoppa

Boken levde vidare under hösten 2020 i form av medverkan på flera litterära festivaler och exponering på bland annat sverigefinska äldreboenden. Den tänkta efterföljaren om finska romer fick dock skrinläggas. Tre seniorer som varit redo att medverka avled alla under våren av Covid-19. Den romska föreningen vi arbetade med var också relativt ny som förening, hade få medlemmar och fick svårt att få bidrag i konkurrens med mer etablerade föreningar.

KOMMUNIKATION

Sociala medier och digitala kanaler

Bloggen uppdaterades allt mer sällan medan Facebooksidan var ett dagligt verktyg och närmade sig 400 följare. Samtidigt ökade



Eija Salminen, som skrev Lakritspipor och korvsoppa utifrån sverigefinska seniorers berättelser, medverkade på Folk och Kultur 2020 och passade på att visa Mark Levengood montern, som bestod av boken i jätteformat. Foto: Irène Karlbom Häll

användandet av Instagram som generellt har en yngre publik och många bokbloggare och skrivrelaterade aktörer. Inläggen gav ibland fler reaktioner än motsvarande på Facebook och Instagram blev en allt viktigare kanal. Projektet blev också mer aktivt på Biblioteksutveckling Sörmlands YouTubekonto. Regionens webb användes fortfarande rätt lite.

TALANGUTVECKLING

Ung antologi

Ett samarbete med Författarcentrum Öst inleddes under hösten 2019 för att samla in ungas texter men resultatet blev väldigt magert. Vi ville ge ut en Ung Antologi med föregående års unga författare som jury, men hade stora problem med att få in bidrag. Alla regler togs bort, tiden förlängdes, tjatet intensifierades i alla kanaler och projektet ordnade en onlinekurs i skrivande för unga med Eskilstunaförfattaren Arkan Asaad live från Kalifornien, där han för tillfället satt strandad mitt i pandemivåren 2020. En känd författare som skulle

kunna dra fler unga, hoppades vi. Men timingen var usel. Kursen drog dock en handfull unga, varav flera sedan kom att skicka in text till Ung antologi. Till slut fanns dryga tjugo bidrag. Vi beslöt att strunta i juryförfarande och ta in alla. Det var redan bestämt att en redigeringsrunda skulle göras för att det skulle vara mer likt en "vanlig" utgivning.

"En känd författare som skulle kunna dra fler unga, hoppades vi. Men timingen var usel."

Hösten 2020 gick uppdraget att vara redaktör & utgivare efter upphandling till Widegens förlag och redaktör Johan Eriksson. Detta efter samma modell som med den sverigefinska barnboken, en sponsrad utgivning. Förlaget hade tidigare givit ut poesiantologin Gjört.

Platsens författare

Detta delprojekt drog vi igång spontant efter ett möte med litteraturutvecklaren i Region Jönköping Peter Nyberg. Platsens författare innebär inrättandet av stipendier i kända lokala författares namn som finansieras med hjälp av feriepraktikplatser. De är kommunala men stöds av regionen, som säkrar medverkan av professionella författare. De unga får både förhålla sig till författarskapet i fråga, och utveckla sitt eget skrivande.

Vi bestämde oss för att testa idén i Sörmland, men var sent ute. Det blev en kommun, Nyköping, som sommaren 2020 inrättade ett arbetsstipendium i Maria Gripes minne och därmed kunde erbjuda två ungdomar handledd skrivtid med lön under tre sommarveckor.

Inför 2021 har ytterligare tre kommuner visat intresse att haka på. Tanken är att två ungdomar från varje deltagande kommun kan dela på en professionell författare som coach och även ha en del gemensamma aktiviteter under de tre veckorna projekten pågår.

ARBETE MED REGIONALA FÖRFATTARE Sörmländska berättare i P4 Sörmland

Frammot våren 2020 hade Sörmländska berättare betat av de flesta sörmländska författare. Radioinslagen var ganska korta, och ibland ville man veta mer än vad som rymdes i formatet. Vi beslöt att ta en paus med samarbetet. Lite ersattes det av



Fler och fler av de Litterära Språkvännerna erövrade språket. Dilsha Yūsūf var först med att våga bli intervjuad på svenska i P4 Sörmland i serien Sörmländska berättare. Foto: Sveriges Radio P4 Sörmland

satsningen Sörmlandsbokhyllan – från A till Ö, där projektledaren gjorde filmer med längre författarintervjuer. Flera intervjuer gjordes under sommaren när smittspridningen var låg. En del av dessa används också av författarna själva, de påminner om kulturinslag i någon mediekanal och funkade därför lite som "kostnadsfri betaltjournalistik".

POESIGYMPA

Det var hög tid få fart på projektet, intresset var stort. Poesigympan blev ett populärt inslag på de många digitala event som präglade 2020. Men den genomfördes också live på flera platser och i form av workshops. Ett samarbete med Litteraturbanken resulterade i poesigympapass som också spelades in. De funkade dels som dokumentation, dels som ett sätt att utbilda och gympa digitalt. Under hösten 2020 utbildades ett tiotal poesigympaledare. Det slöts en överenskommelse med STIM och kontakter togs med ALIS. Planen är nu att söka pengar till ett nationellt projekt 2021.

*Ett samarbete
med Litteraturbanken
resulterade i ett antal
poesigympapass som
spelades in."*



Poesigympa var ett delprojekt som påbörjades i slutet av Sörmland berättar och fortsätter som en del av litteraturutveckling i Sörmland. Foto: Irène Karlbom Häll

Slutsatser och lärdomar från projektår 3

År tre sammanföll med coronapandemin så till den grad att det kan vara svårt att avgöra vilka erfarenheter som beror av den och vilka som kunde ha gjorts ändå. Projektet var på väg in i en digitalisering ändå men som alla andra digitaliseringsprocesser fick den en väldig hastighet.

Fördelen med de digitala programmen var att de blev mer rättvisa mot aktörer bosatta utanför storkommunerna (men inte mot de med dåligt nät). De gav möjlighet att skapa ihop deltagare från många olika orter till saker som berättarcafèer och seminarier. Många aktiviteter, till exempel poesigympa, gick också upp i en större värld där samarbetet med andra regioner ökade.

Platsens författare var ett exempel på att projektet gick mot en mer strategisk roll med ett långsammare och mer långsiktigt arbete som handlade mindre om att fånga bollar eller idéer från andra, och mer om att driva projekt med syftet att göra dem hållbara på lång sikt. Projektet påverkades också av vetskapen om att det närmade sig slutet och eventuellt skulle utvecklas till något permanent, och att de saker det åtog sig riskerade bli en framtida förväntning. För första gången började vi säga nej till förfrågningar istället för "javisst" eller svara saker som "men vi kan hjälpa er att komma igång själva"...

"För första gången började vi säga nej till förfrågningar istället för 'javisst' eller svara saker som 'men vi kan hjälpa er att komma igång själva'..."

Mer läsning om Sörmland berättar

”Utveckling av litteraturen som konstform i Sörmland” – utredning
av Sweco 2020

”Vi får ett band även om vi inte förstår varandra” – artikel
om Litterära Språkvänner av Anna Enbom 2020.
Nås via regionsormland.se/litteraturutveckling

”Kom, låt oss lämna denna storhet” – artikel av Wafai Layla om Litterära
Språkvänner 2020 (I original på arabiska och i svensk översättning).
Nås via regionsormland.se/litteraturutveckling

”Författarskola på Nynäs Slott” – Agnes Lindholm på Agnes Bokblogg
agnesbokblogg.blogspot.com/2019/08/forfattarskola-pa-nynas-slott.html

”En bok som berör många” – Malin A Junkka om Lakritspipor och
Korvsoppa / Lakupiiput ja makkarasoppa på minoritet.se
www.minoritet.se/en-bok-som-beror-manga



Hur bedriver vi litteraturutveckling i Region Sörmland? Vilka behov finns? Och vilka möjligheter? Under tre år pågick projektet Sörmland berättar, och syftet var att hitta svar på dessa frågor.

Målet var också att litteraturutveckling skulle bli en fast funktion, och så blev det i januari 2021. Men vad hände egentligen under tre år av experimentverkstad? Vilka metoder prövades? Vad gick bra, och vad gick halvdant eller inte alls? Och inte minst, vad lärde vi oss?

